

ОЦІНЮВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ЗА ПОКАЗНИКАМИ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГІВ

В.М. Євтушенко,
А.Б. Осадча

Постановка проблеми. За оцінками експертів, сучасне економічне зростання характеризується показниками науково-технічного і технологічного прогресу й інтелектуалізацією основних факторів виробництва.

Для підвищення економічного розвитку в умовах глобальної конкуренції досить актуальним є розв'язання проблеми поліпшення світового рейтингу України. Вирішення цього питання надасть можливість об'єктивно визначити стан економіки України з подальшим обґрунтуванням політики підвищення національного добробуту через розробку дієвих механізмів економічного розвитку.

Метою статті є здійснення порівняльного аналізу міжнародних індексів і деяких їхніх складових для оцінювання досліджень і розробок щодо стану інноваційного розвитку і конкурентоспроможності України.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації вагомого значення набуває посилення конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Для ефективної інтеграції національної економіки у світову необхідно досягнути високого рівня конкурентоспроможності самої країни і окремих її суб'єктів господарювання. Підвищення конкурентоспроможності економіки і перехід на інноваційний шлях розвитку є ключовим завданням державної політики. У міжнародному торговельному й економічному просторі ключовими показниками конкурентоспроможності держави є відповідні індикатори, які визначаються на основі рейтингового оцінювання [1].

Різного роду ранжування країн світу за економічними показниками (ВВП, доходи населення тощо) і критеріями (економіка, бізнес і можливості, управління, освіта, охорона здоров'я, безпека, особисті свободи, соціальний капітал тощо) здійснюють науково-дослідні організації, міжнародні організації (ООН, ЮНЕСКО, МВФ, Світовий банк тощо), рейтингові та інформаційні агентства [2].

Зокрема, Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index, GII, ГІІ), який характеризується показником для створення тестів в інноваційному рейтингу країн у всьому світі, визначається Корнельським університетом, бізнес-школою INSEAD і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO).

Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) визначається Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ). Глобальна конкурентоспроможність оцінюється за такими параметрами: кон'юнктура інституцій, ефективність інфраструктури, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвинутість фінансового ринку, технологічний рівень, конкурентоспроможність компаній, розмір ринку та інноваційний потенціал.

Всесвітній економічний форум визначає національну конкурентоспроможність як спроможність країни та її інститутів забезпечувати стабільні темпи економічного зростання, які б відзначалися певною стійкістю

в середньостроковій перспективі. Індекс має використовуватися державами, що потребують зростання власної конкурентоспроможності або намагаються зберегти відповідний її рівень як певний інструмент для визначення й аналізу ключових проблем в економіці та управлінні. Важливо відмітити, що індекс глобальної конкурентоспроможності є кумулятивним показником, в якому невідповідність навіть одного з елементів призводить до погіршення комплексного значення [1].

Головним показником Глобального інноваційного індексу (ГІІ) 2014 р. визначено людський фактор в інноваційному процесі, у рамках якого підкреслюється зростаючий інтерес фірм і урядів до виявлення і стимулювання діяльності творчих особистостей [3].

Глобальний інноваційний індекс 2014 р. розраховано як середнє значення двох субіндексів. Субіндекс інноваційних витрат (Input Subindex) складається з даних національних економік, які відображають широкий спектр інноваційної діяльності: інституції, людський капітал і дослідження, інфраструктура, розвинутість ринку і бізнесу. Другий субіндекс (Output Subindex) відображає фактичні результати інновацій: результативність знань і технологій і продуктивність творчого потенціалу. Коефіцієнт ефективності інновацій визначається як відношення субіндексу витрат до субіндексу результатів.

Індекс складений з використанням 81 індикатора. Ці індикатори відображають інноваційні можливості країн, якість інновацій та розвиток інноваційної інфраструктури країн-учасниць. Серед іншого оцінено розвиток галузей ІТ і онлайн-складової бізнесу.

Дані доповіді «The Global Innovation Index 2014: The Human Factor in Innovation» країн Глобального інноваційного індексу та його складові, наведені в табл. 1.

У рейтингу країн за рівнем розвитку інновацій у 2014 р. Україна піднялась на вісім позицій (рис. 1).

У 2014 р. значення індексу інновацій в Україні досягло максимуму за останні чотири

роки і перевищує середнє значення індексу серед держав з рівнем доходу нижче середнього (29,5), але все ще помітно відстає від середньоєвропейського рівня (47,2) (рис. 2) [4].

Однак слід відмітити високу ефективність інноваційної політики України, за показником якої наша країна посіла 14-те місце серед досліджуваних країн. Як зазначають фахівці, це пов'язано з якістю людського капіталу (45 місце), розвитком знань і технологій (32). Крім того, ГІІ-2014 характеризує Україну, Молдову, Вірменію і Грузію як активних користувачів інновацій. Головними передумовами визначення позицій цих країн є поліпшення досліджень інституцій і розвитку інноваційної інфраструктури, наявність висококваліфікованої робочої сили, збільшення частки населення з вищою освітою, інтеграція в систему світової торгівлі і розвиток бізнес-спільноти.

Глобальний інноваційний індекс-2014 підтверджує, що між найбільш і найменш успішними інноваційними економіками держав зберігається розрив. Так, країни, які займають перші десять позицій рейтингу тільки дещо переміщуються в цих рамках (рис. 3).

Подібна ситуація зберігається у зв'язку з тим, що вони розвиваються більш високими темпами, ніж менш інноваційні економіки. На думку авторів дослідження, частково це пояснюється складністю створення і збереження людського капіталу, необхідного для стійких інновацій [3].

Одним із основних засобів узагальненої оцінки конкурентоспроможності країн є *глобальний індекс конкурентоспроможності* (GCI, ГІК), який включає в себе 12 складових: інституції (управлінська сфера); інфраструктура; макроекономічна стабільність; охорона здоров'я і початкова освіта; вища освіта і професійна підготовка; ринок товарів; трудові ресурси; рівень розвитку фінансового ринку; розвиток технологій; обсяги ринку; рівень розвитку бізнесу й інновації. Цей індекс оцінює здатність економіки забезпечувати більш високу продуктивність бізнесу, а отже і більш високі темпи економічного зростання

Глобальний інноваційний індекс у 2014 р.

Місце в рейтингу	Країна	Витрати на НДДКР, % ВВП	ГП, бали	Складові ГП для оцінювання сфери ДіР, бали			
				Якість дослідницьких інститутів	Створення нових наукових знань	Вплив знань	Поширення знань
1	Швейцарія	2,9	64,8	86,2	70,0	61,7	51,0
2	Великобританія	1,7	62,4	98,9	59,7	57,8	51,7
3	Швеція	3,4	62,3	70,3	65,5	52,7	58,3
4	Фінляндія	3,5	60,7	59,4	53,9	46,5	62,3
5	Нідерланди	2,2	60,6	74,0	57,4	50,1	53,9
6	США	2,8	60,1	98,7	68,5	56,7	49,0
7	Сінгапур	2,2	59,2	56,8	34,6	56,1	49,3
8	Данія	3,0	57,5	70,9	46,7	49,7	43,6
9	Люксембург	1,5	56,9	0,0	28,8	42,6	66,1
10	Гонконг	0,7	56,8	85,1	18,0	52,5	29,4
13	Німеччина	2,9	56,0	77,4	65,0	48,4	45,9
15	Ізраїль	3,9	55,5	56,0	51,5	48,7	62,6
21	Японія	3,3	52,4	82,2	52,8	40,5	48,2
22	Франція	2,3	52,2	78,3	36,7	47,2	48,7
24	Естонія	2,2	51,5	20,0	29,8	49,1	38,5
29	Китай	2,0	46,6	76,8	67,1	65,7	44,3
34	Латвія	0,7	44,8	0,0	21,0	58,4	30,9
58	Білорусь	0,7	37,1	11,8	49,2	41,0	26,2
63	Україна	0,7	36,3	22,9	48,8	34,6	31,1
76	Індія	0,8	33,7	45,7	18,4	34,1	44,1

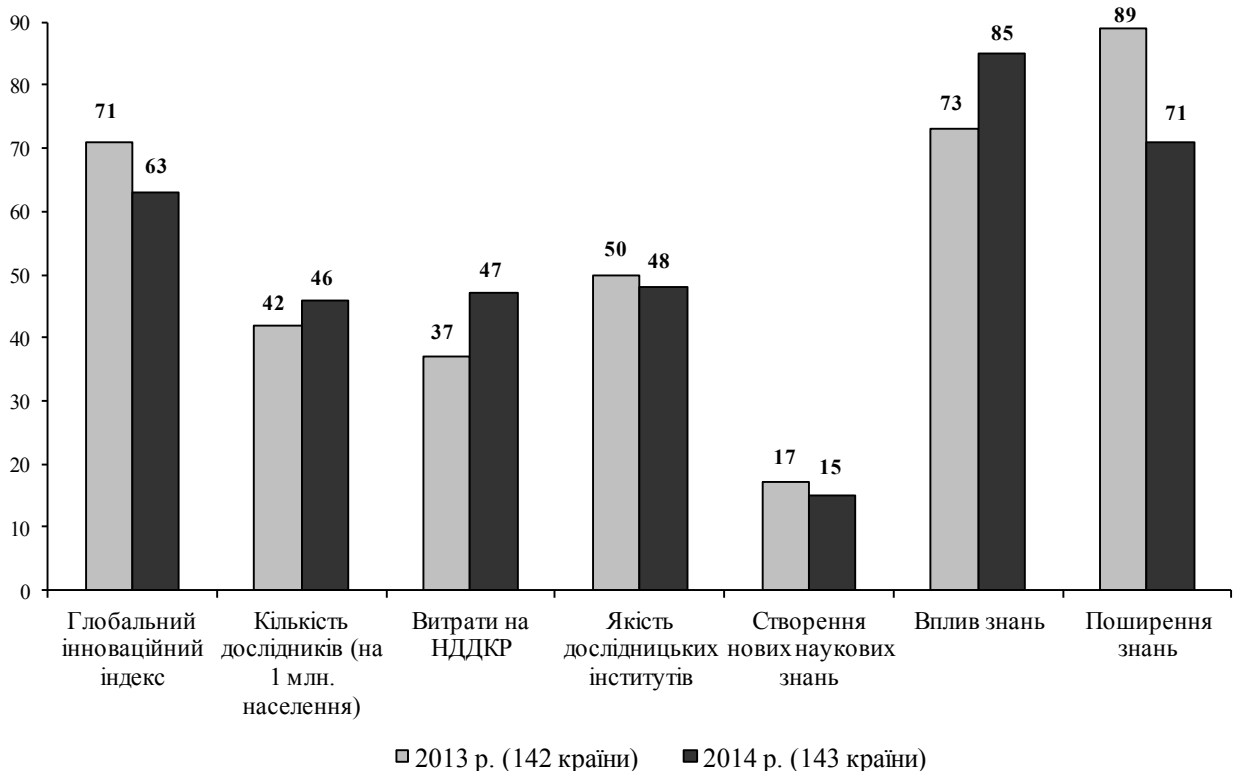

Рис. 1. Рейтинг України за ГП і його показниками [3]

й економічного добробуту нації і враховує 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, що перебувають на різних рівнях економічного розвитку.

За результатами звіту The Global Competitiveness Report 2014, Україна за останній рік у рейтингу глобальної конкурентоспроможності піднялася на вісім позицій, перемістившись із 84 на 76 місце (серед 144 країн), отримавши показник 4,14 бали з семи можливих і продовжує демонструвати свої основні конкурентні переваги – освіту та емність ринку.

Перше і друге місця в рейтингу зберегли Швейцарія та Сінгапур. За рік їхні позиції не змінилися. Трійку замкнули США, які рік

тому займали п'яте місце (табл. 2) [5; 6].

До десяти країн із найкращими показниками конкурентоспроможності ввійшли п'ять членів ЄС: Фінляндія, Німеччина, Нідерланди,

Місце в рейтингу серед інших країн

Рис. 2. Динаміка індексу інновацій в Україні

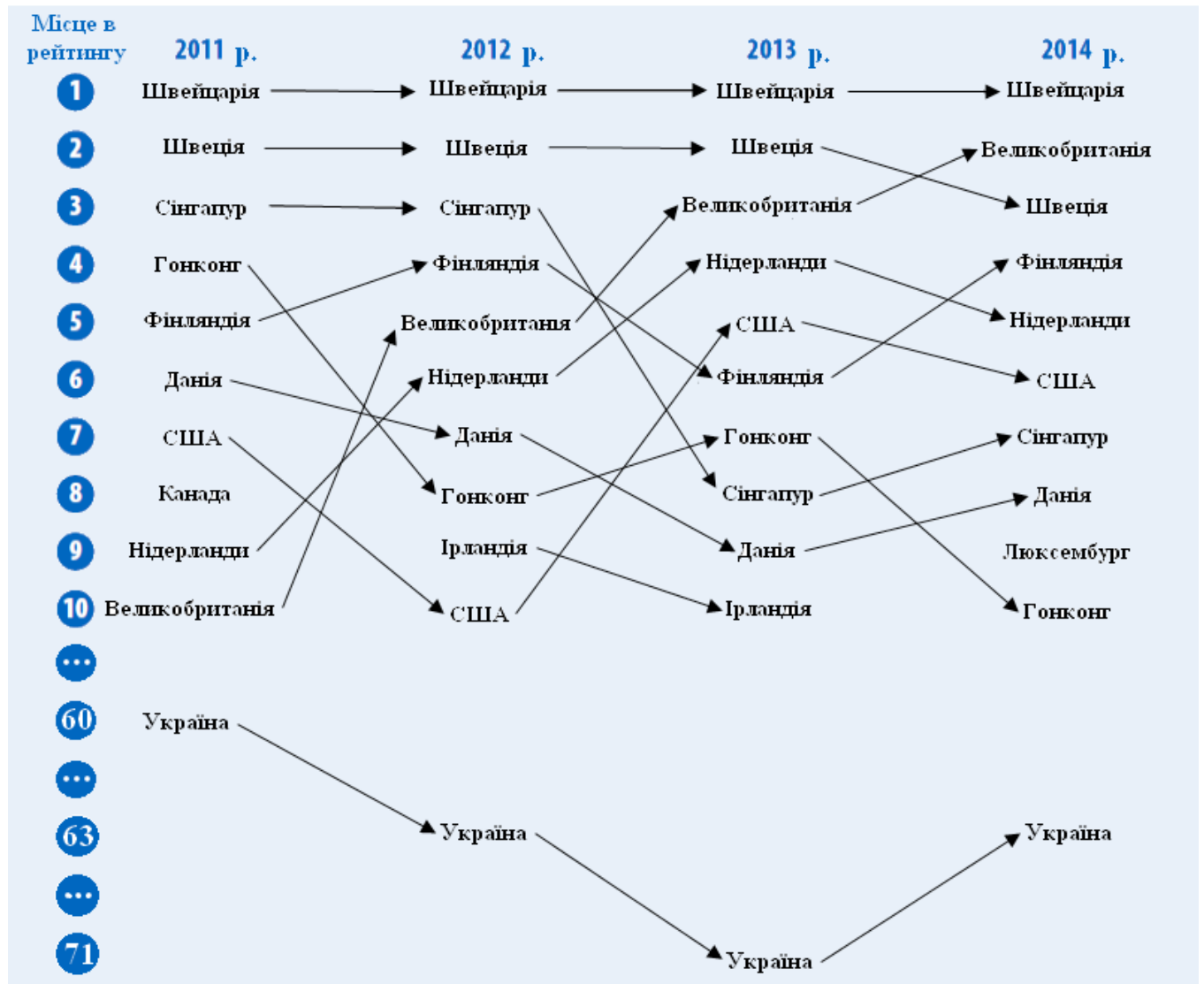

Рис. 3. Динаміка ГІІ [3]

Велика Британія, Швеція.

Динаміка показника індексу конкурентоспроможності України простежується в порівнянні з такими країнами: Туреччина – одна з ключових торговельних партнерів; Грузія – вдалий приклад проведення реформ

у колишній республіці СРСР, Естонія – член ЄС; Китай, що має найбільш динамічний ринок світу (рис. 4) [7].

В Україні впродовж 2008–2012 рр. спостерігалось коливання індексу (в основному в бік зниження), однак у 2014 р. він дещо

Таблиця 2

Ранжування країн за глобальним індексом конкурентоспроможності

Країна	Місце в рейтингу	Показник, бали	Місце в рейтингу	
	2014 р.		2013–2014 рр.	2012–2013 рр.
Швейцарія	1	5,70	1	1
Сінгапур	2	5,65	2	2
США	3	5,54	5	7
Фінляндія	4	5,50	3	3
Німеччина	5	5,49	4	6
Японія	6	5,47	9	10
Гонконг	7	5,46	7	9
Нідерланди	8	5,45	8	5
Велика Британія	9	5,41	10	8
Швеція	10	5,41	6	4
Китай	28	4,89	29	29
Естонія	29	4,71	32	34
Латвія	42	4,50	52	55
Грузія	69	4,22	72	77
Індія	71	4,21	60	59
Україна	76	4,14	84	73
Хорватія	77	4,13	77	81

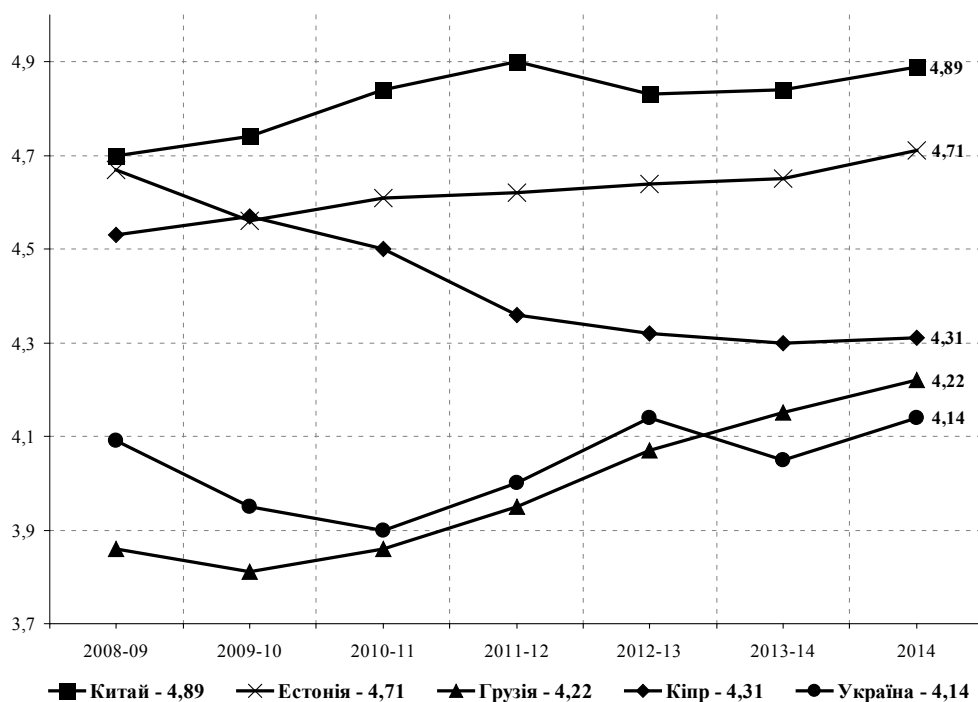

Рис. 4. Динаміка ГІК [8]

стабілізувався.

Про рівень розвитку в найбільш важливих сферах життя суспільства, стан економіки, вплив факторів на розвиток цілих галузей і місце України серед країн світу свідчать результати, наведені в табл. 3 [8].

Найкращі показники Україна має за такими складовими індексу конкурентоспроможності: охоплення населення освітою, якість викладання природничих і математичних наук, рівень розвитку залізниці та обсяги ринку. Проте нині спостерігається тенденція до зниження якості освітніх послуг і рівня вітчизняної науки через недостатнє впрова-

дження наукоємних технологій у виробництво і неналежне фінансування науки.

Особливої уваги заслуговує позиція в рейтингу здатності країни протидіяти впливу інтелекту, тобто високоосвічених кадрів і молодих кваліфікованих спеціалістів. На тлі розвинутої Європи, в державах якої цей індекс має максимальне значення, шансів на утримання кадрів, які могли б у перспективі допомогти країні подолати труднощі сьогодення, практично не лишається.

Однією з важливих складових ГІК є «Інновації», що включає в себе ряд основних показників (рис. 6).

Таблиця 3

Рейтинг України серед 144 країн світу за окремими складовими ГІК у 2014 р.

Показники	Позиція України в рейтингу	Кількість країн з гіршими показниками
Захист прав власності	135	9
Захист інтелектуальної власності	129	15
Рівень довіри до політиків	96	48
Корупція і хабарництво	118	26
Незалежність суддів	140	4
Марнотратство державних коштів	138	6
Обтяження державним регулюванням	115	29
Прозорість державної політики	104	40
Рівень організованої злочинності	126	18
Надійність роботи правоохоронців	135	9
Якість доріг	139	5
Якість залізничної інфраструктури	25	119
Середня тривалість життя	88	56
Охоплення населення освітою	13	131
Якість надання освітніх послуг	72	72
Якість освіти у галузі математичних, природничих наук	30	114
Рівень конкуренції в економіці	101	43
Ефективність антимонопольної політики	136	8
Вплив оподаткування на інвестування	137	7
Дієвість торгових бар'єрів	106	38
Обтяження митними процедурами	118	26
Вплив податків на стимулювання праці	135	9
Здатність країни протистояти впливу інтелекту	132	12
Стійкість банківської системи	138	6
Наявність новітніх технологій	113	31
Внутрішній обсяг ринку	37	107
Зовнішні обсяги ринку	38	106
Якість досліджень науково-дослідних установ	67	77

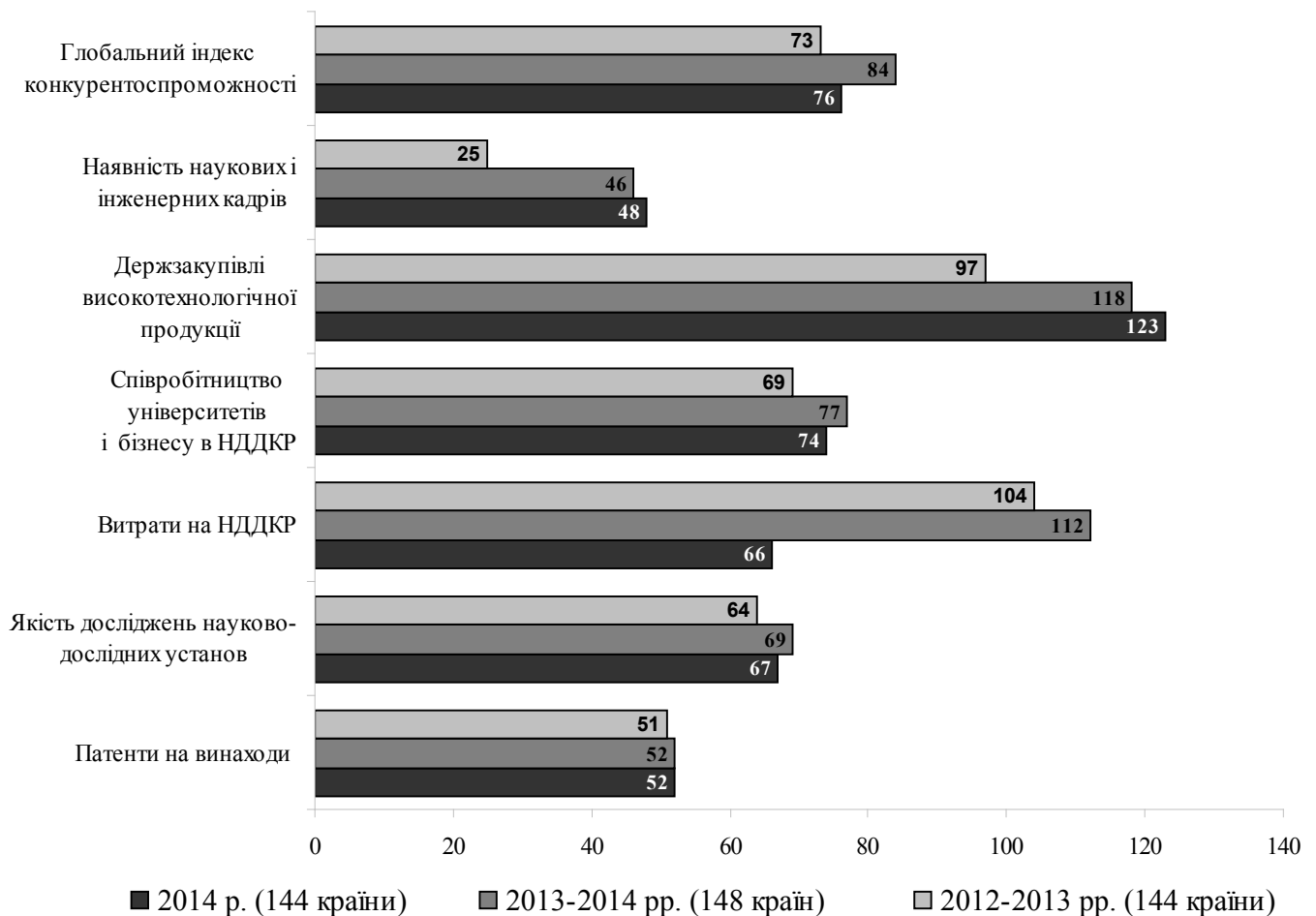

Рис. 6. Місце України за рейтингом ГІК і його показниками [8]

Висновки

На основі аналізу стану інноваційного розвитку і конкурентоспроможності України слід зазначити, що в процесі трансформаційних перетворень зміна джерел конкурентоспроможності національної економіки не відбулася, не зазнала кардинальних змін і конфігурація факторів виробництва. Як наслідок, технологічний компонент розвитку економіки України є в кілька разів нижчим, ніж у розвинутих країнах.

Ефективність інноваційної діяльності залежить від загальної економічної ситуації в країні і державної науково-технічної стратегії, від повноцінного ресурсного забезпечення, кон'юнктури ринку, наявності професійних кадрів і ефективного менеджменту. Також слід зазначити, що місце країни в глобальній економіці залежить від рівня розвитку вітчизняної науки і технологій.

У світі ще не існує конкретної моделі

інноваційного розвитку економіки. Згідно з методиками різних міжнародних рейтингів основними факторами економічного розвитку є людський капітал, конкурентний бізнес, інфраструктурна база і ефективне інституційне середовище, які мають сприяти досягненню практичних результатів у галузі технологій та інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна конкурентоспроможність України: індикативний підхід / В.В. Швед: матеріали X Міжнародної наук.-практ. конф. [«Міжнародні економічні відносини в системі зростання конкурентоспроможності економічних систем»] (м. Яремче, 4–6 жовтня 2013 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mev-hnu.at.ua/load/2013/10>
2. Пласун О.Л. Міжнародні інвестиційні рейтинги як засіб усунення інформаційної асиметрії на макроекономічному рівні / О.Л. Пласун, О.В. Дудкін // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 3. – С. 191–198 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua>
3. The Global Innovation Index 2014: The Human Factor in Innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gii.gov.uk

4. Федоренко А. Глобальный инновационный индекс – Украина на 63 месте / А. Федоренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socium.com.ua/2014/09/the-global-innovation-index-2014>

5. The Global Competitiveness Report 2014–2015: Full Data Edition [Електронний ресурс]. – World Economic Forum, Geneva. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf

6. The Global Competitiveness Report 2013-2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf

7. Аналіз індексу конкурентоспроможності України в 2013–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/analiz-indeksu-konkurentospromozhnosti-ukrayini-v-2013-2014-rr>

8. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/gcr>

УДК 658.012

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Т.Є. Воронкова, *канд. екон. наук*,
Д.М. Мельник

Постановка проблеми. Сучасна економіка країни знаходиться в умовах постійних змін зовнішнього і внутрішнього середовища під впливом економічних і політичних факторів. Ця нестабільність вимагає від держави, суспільства, суб'єктів господарювання пошуку не тільки шляхів адаптації до змінних умов, а й запровадження проактивних заходів забезпечення системи економічної безпеки підприємств.

Ця проблема набуває все більшої актуальності внаслідок прискорення глобалізації світової економіки і постійної участі України в цих процесах, особливо пов'язаних із її вступом до асоційованого членства в Європейському Союзі.

Аналіз останніх публікацій. Розв'язання багатогранної проблеми економічної безпеки постійно перебуває в центрі уваги українських і зарубіжних учених. З'являються численні публікації, пов'язані з дослідженням окремих питань проблеми, з теорією і практикою економічної безпеки. До них належать питання

економічної безпеки в контексті економічної категорії [1; 2; 3], концептуальних засад економічної безпеки [4; 5], підприємництва [6], в розрізі окремих видів економічної діяльності та конкурентоспроможності країни і суб'єктів господарювання [7; 8], в напрямі залучення іноземного капіталу [9]; як результату управлінської діяльності [10; 11].

Проте слід зазначити, що недостатньо вирішеними залишаються питання стосовно визначення сутності категорії економічної безпеки підприємств, переліку її структурних елементів, які істотно впливають на її стан і визначають перспективи розвитку суб'єктів господарювання. Не в повній мірі досліджено проблему, пов'язану із впливом глобалізації і внутрішньорегіональних факторів, а також стану інформаційної безпеки на рівень економічної безпеки підприємств.

Сучасний стан методологічних засад забезпечення функціональних складових економічної безпеки не є досконалим, але накопичення знань, поява офіційних документів і методик